

TERMINÀLIA parla amb... Joan Veny i Clar, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i president del Consell Supervisor del TERMCAT

Joan Veny i Clar (Campos, 1932)

Catedràtic de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, jubilat el 2002. Va estudiar a les universitats de Barcelona, Lovaina i Poitiers. Especialista en dialectologia, gramàtica històrica i lèxic, és membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) des del 1978. Hi dirigeix l'*Atlas lingüístic del domini català*, conjuntament amb Lídia Pons i Griera. També presideix, en representació de l'IEC, el Consell Supervisor del TERMCAT des del 2002. És president de l'*Atlas Linguistique Roman* (ALiR) (des del 1999, amb seu a Grenoble) i codirector de la revista *Estudis Romànics*. Ha dirigit el projecte de recerca «Variació

i canvi lingüístic. *Scripta* i projecció dialectal». Ultra més de tres-cents articles científics, és autor d'una vintena de llibres, entre els quals hi ha *Els parlars* (1978; 13a ed. 2002), *Introducció a la dialectologia catalana* (1986), *Contacte i contrast de llengües i dialectes* (2006), *Per una història diatòpica de la llengua catalana* (1986), *Estudis lingüístics valencians* (2009), *Petit atlas lingüístic del domini català* (2 vol., 2007-09). Ha rebut la Creu de Sant Jordi (1997), el Premi de la Fundació Catalana per a la Recerca (2004), i és doctor *honoris causa* per la Universitat de València (2008).

Des de la presidència del Consell Supervisor del TERMCAT, com veieu l'evolució que la terminologia catalana ha fet en els darrers anys?

La terminologia catalana, en els darrers anys, ha seguit una evolució molt paral·lela a l'experimentada en altres àmbits de la llengua. Avui hi ha un nombrós col·lectiu d'especialistes en terminologia, amb formació universitària específica, que permet un grau d'aprofundiment més gran en la recerca teòrica i pràctica. També és evident la influència de factors com ara l'augment de fonts d'informació, amb la xarxa d'Internet com a paradigma: avui qualsevol persona interessada té accés a un cabal d'informació enorme sobre qualsevol tema i això afecta la manera

d'abordar la recerca terminològica. A més, aquesta informació, sovint arriba vehiculada per llengües de coneixement molt general, com l'anglès —i, en el nostre àmbit, també el castellà—, la qual cosa fa replantejar aspectes com ara la mateixa necessitat de cercar denominacions pròpies per a determinats conceptes.

Ha canviat el paper del Consell en tots aquests anys? I la seva composició? Quin paper té el president en el funcionament del Consell?

El Consell Supervisor del TERMCAT vetlla per assegurar un alt nivell d'aprofundiment en la recerca terminològica, prioritzant la qualitat per damunt de la quantitat en les seves propostes. Aquests darrers anys s'ha

fet un esforç notable per dotar-lo d'un marc metodològic i criteriollògic que permeti garantir, en la màxima mesura, que les propostes que es fan estiguin ben fonamentades des dels punts de vista lingüístic, terminològic i d'ús. A més, en cada recerca es té en compte l'opinió dels especialistes de cada àmbit concret (avui també és més fàcil localitzar experts i posar-s'hi en contacte), i també s'ha progressat en els mecanismes de col·laboració amb les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, amb la qual cosa s'assegura una línia coherent entre les activitats de normalització terminològica i de normativització lèxica. Componen el Consell Supervisor el president, la directora, assessors de diferents seccions de l'IEC, la secretària i tècnics terminològics. Assessors

externs vetllen per la coherència de les propostes en l'àmbit geogràfic. El president, a més de participar en l'anàlisi dels problemes, vetlla per l'adequació de les propostes amb la normativa de l'Institut.

Quins són els àmbits especialitzats més actius en la demanda de normalització terminològica?

Els àmbits més actius en la demanda de normalització terminològica són, també, els que socialment es poden identificar com a davanters en la visibilitat i repercussió de la recerca que s'hi fa. Així, àmbits com les ciències de la salut o la tecnologia en general són sempre presents en la llista de sectors a què es poden adscriu-

re els nous termes que es proposen. De fet, en tots els àmbits es produeixen avenços conceptuals o metodològics que poden repercutir en una necessitat denominativa. També és molt evident, en els darrers anys, un augment de necessitats de normalització vinculades a fenòmens relacionats amb la globalització: nous conceptes vehiculats pels mitjans de comunicació a partir de l'actualitat informativa; terminologia associada amb nous costums gastronòmics (*falàfel*), nova indumentària (*burca*), altres religions (*talibà*), altres productes (*litxi*), etc.

I els criteris per a la normalització dels termes, han patit modificacions o adaptacions a noves necessitats?

En un escenari canviant, els criteris per a la normalització dels termes també experimenten canvis, naturalment. Per exemple, en els primers anys d'activitat del Consell Supervisor es considerava necessari aprovar com a formes complementàries dels termes catalans les denominacions manlevades més usades, perquè pràcticament era la millor manera que l'usuari trobés en els materials difosos en paper les propostes en català, a partir de la forma que coneixia en una altra llengua. Avui, com que la major part de la difusió especialitzada es fa en suport electrònic, aquesta necessitat ja no hi és perquè

En els darrers anys hi ha hagut un augment de les necessitats de normalització relacionades amb la globalització: terminologia associada amb nous costums gastronòmics (*falàfel*), nova indumentària (*burca*), altres religions (*talibà*), altres productes (*litxi*)

els motors de cerca localitzen la cadena de caràcters cercada en qualsevol camp de la fitxa, i això permet clarament fer una proposta catalana quan és pertinent, o l'adaptació o l'adopció del manlleu. I un altre exemple d'adaptació i de canvis, en consonància amb el que hem comentat sobre la terminologia associada amb la immigració i amb l'actualitat informativa d'arreu del món, és que avui han pres una gran importància, en algunes decisions de normalització, els criteris de transcripció i transliteració de llengües que s'expressen en alfabetos no llatins.

Què no ha fet encara el Consell Supervisor del TERMCAT que us agradaria que fes?

Els membres del Consell Supervisor disposen, per al seu treball, d'uns dossiers completíssims, molt treballats, amb molta informació sobre cada terme (etimologia, transmissió del mot, anàlisi de fonts, equivalències en les altres llengües, consulta a especialistes), que facilita la presa de decisions. No és estrany que hagi esdevingut un model de referència. El que m'agradaria —i ja no depèn del Consell Supervisor— és que els mitjans de comunicació i els responsables de cada àmbit d'especialitat col·laboressin en la tasca d'implantació dels termes proposats, tot i que sóc conscient que és difícil imposar-se al prestigi del manlleu que es resisteix a l'alternativa de la llengua pròpia.

Sou ben conegut per les vostres aportacions en dialectologia catalana, quina és la vostra posició actual sobre la representació de la variació geolectal en els diccionaris i en altres aplicacions?

És un fet que la nostra llengua reuneix unes condicions que no són equiparables a altres llengües (manca d'estat, no-oficialitat i manca d'escolarització durant segles, divisió en autonomies, subordinació, prohibicions). Una llengua com la nostra, formada per dialectes constitutius i consecutius, en què és fàcil la intercomunicació i els parlants estan adherits a la seva varietat, ha generat un model de llengua participatiu, en què els elements diatòpics tenen un paper important. L'estratègia ja és antiga, des d'Onofre

Puc dir que arribar a les arrels d'un mot i resseguir-ne les seves mutacions formals i semàntiques és de les grans emocions que pot experimentar un lingüista empeltat de diacronista

Pou (s. XVI) quan al costat del mot del català gironí posava el sinònim valencià (*alzina-carrasca*, etc.). Fabra ja es va obrir al ventall de la diversitat dialectal, però no ho va poder fer amb plenitud per manca d'un atles lingüístic i de l'escassetesa de monografies. Ha estat el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC) el que ha obert àmpliament aquests horitzons introduint-hi un bon nombre de dialectalismes que estan a disposició de tots els usuaris. També les propostes d'estàndard oral segueixen aquesta línia composicional.

I en terminologia? Com combineu la vostra expertesa en dialectologia catalana i la tasca de normalitzador terminològic?

Evidentment que no és el mateix el lèxic comú que el terminològic i que és difícil saber, a vegades, quina és la frontera entre l'un i l'altre. Hi ha mots d'especialització que, per la seva difusió social, han passat a l'àmbit comú, com pot ser *xòped*; d'altres, han trobat un substitut genuí, com *cabriol* per a l'anglès *sully*, terme de la cursa al trot.

Precisament l'IEC té competències sobre tot el domini lingüístic, però el TERMCAT i el seu Consell Supervisor actua directament per al Principat. A parer vostre, quin seria un bon model per a garantir la unitat de la llengua pel que fa a la terminologia?

No s'ha d'oblidar que l'Institut d'Estudis Catalans participa en el Consell Supervisor a través del president i de representants de les seves seccions i que, d'acord amb el real decret, té autoritat lingüística sobre tota l'àrea idiomàtica. Per tant, membres del Consell, com jo mateix que sóc de procedència balear, i assessors representants de l'àrea valenciana i nord-occidental, vetllen perquè les solucions proposades responguin a una concepció unitària de la llengua.

La delimitació entre lèxic general i lèxic especialitzat és objecte de

debat entre els estudiosos de la terminologia. Quina terminologia ha de ser recollida, a parer vostre, en els diccionaris generals i quina no?

És un tema que, com dieu, és objecte de discussió. En principi, s'han de recollir, en els diccionaris, els termes que s'han popularitzat, que són d'ús freqüent, que apareixen a la premsa, a la ràdio, a la televisió, en els manuals pedagògics de caràcter científic. Però, com deia, sovint és difícil destriar un lèxic de l'altre.

El seu treball també ha estat una referència per als estudiosos de l'etnolingüística. El lèxic té història i els termes, també. El Consell Supervisor del TERMCAT aborda també l'anàlisi de lèxic especialitzat en desús (per a la traducció d'obres científiques antigues, per exemple)? O això correspon a la Secció Filològica?

Efectivament, cada paraula té la seva història, com ja deia, fa més d'un segle, Jules Gilliéron, fundador de la geolingüística, referint-se més aviat als mots patrimonials, als quals he dedicat els meus afanys. Puc dir que arribar a les arrels d'un mot i resseguir-ne les seves mutacions formals i semàntiques és de les grans emocions que pot experimentar un lingüista empeltat de diacronista: és el que he fet, entre altres treballs, en el *Petit atles lingüístic del domini català*, en què es comenta la vida i alteracions dels mots en funció de l'espai i del temps. Ara bé, la incorporació de lèxic especialitzat en desús no crec que pertanyi al TERMCAT.

En el dossier d'aquest número ens fem ressò de diversos treballs terminogràfics dedicats a professions que es perden o que canvien. Com es tracta aquesta qüestió en un projecte com el de l'Atles?

L'*Atles lingüístic del domini català* (ALDC), el qüestionari del qual es va confeccionar cap als anys seixanta del segle passat, comprèn enunciats relatius a feines agrícoles i a

diversos oficis (ferrer, fuster, boter, terrissaire, etc.). Afortunadament les enquestes es van dur a terme amb informants d'edat que, en aquell moment, podien respondre correctament a les preguntes dels investigadors. Per tant, hem aconseguit reunir amb fidelitat i rigor el lèxic sectorial d'aquells oficis, una part del qual té escassa vigència i una altra ja ha passat a l'oblit per desaparició de la cosa o l'activitat (per exemple, mesures del vi, binar, terçar).

En aquest món del lèxic professional (no pensem ara en la ciència), com ha conviscut el català amb les altres llengües del seu entorn: castellà, francès, anglès...?

Com a llengua minoritària, el lèxic professional es troba avui mediatitzat per la pressió de l'anglès —que ens arriba sovint a través del castellà— com en els segles XVII i XVIII ho estava pel francès, quan la instal·lació a Catalunya de fàbriques tèxtils i de perfums, foneries, etc. va provo-

car la introducció en el català d'una nombrosa terminologia francesa.

En alguna ocasió heu manifestat el següent: «desitjo que el català sigui una llengua normal». Aquesta «normalitat», com s'hauria de fer sostenible, en el sentit de perdurable?

Cada dia que passa veig més utòpica aquesta normalitat tan desitjada. La veritat és que «allà» no ens estimen gaire i alguna autonomia propera, tampoc. On s'és vist tancar la frontera a unes emissions televisives fetes en la mateixa llengua? Per si fos poc, la proporció desmesurada de la immigració, més oberta a la llengua estatal, dificulta l'entrada a la normalitat. El temps històric havia resolt la integració dels immigrants arribats després de la guerra del 1936. Ara, tornem a començar.

És viable actualment una noció com la de llengua pròpia? Què hauriem d'entendre per llengua pròpia avui dia?

No és el mateix el lèxic comú que el terminològic i és difícil saber, a vegades, quina és la frontera entre l'un i l'altre

Aquesta etiqueta, que ja usava Antoni M. Alcover, és molt adequada; l'altra llengua és sobrevinguda. Basta repassar la història. Ara, la proporció d'hispanòfons pot alterar aquell concepte i condemnar-nos a un bilingüisme que no hauria de ser desequilibrat.

Del segle xx, quines contribucions a l'estudi de la llengua catalana considereu més importants o us agradaria destacar?

En primer lloc, el *Diccionari català-valencià-balear*, o *Diccionari Alcover-Moll*, que no totes les llengües es poden enorgullir de tenir; després el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Joan Coromines, un etimologista equiparable als més grans de la romanística, com Jud i Wartburg; la *Gramàtica del català contemporani*, dirigida per Joan Solà; i, encara que sigui immodèstia («laus in ore proprio vilescit»), l'*Atlas lingüístic del domini català*, que ha preservat el nostre patrimoni lingüístic i etnogràfic i ha esdevingut una obra fonamental per a la història de la nostra llengua així com pedra de toc per a la compleció d'una normativa participativa.

CONSELL DE REDACCIÓ

